

KUOPION LUONNON MONIMUOTOISUUDEN TURVAAMINEN

Toimintaohjelma 2014–2020

Sisällys

Sanastoa ja lyhenteitä	3
1. Johdanto	4
2. Lainsäädäntöä, sopimuksia ja sitoumuksia	5
3. Nykytilanne Kuopiossa.....	7
3.1 Kuopion luonto.....	7
3.2 Monimuotoisuuden edistämiskeinot	7
4. Yleistavoitteet	9
5. Toimintaperiaatteet ja toimenpiteet	10
6. Vaikutusten arviointi	17
Liite 1. Monimuotoisuuden edistäminen yksityismetsissä.....	18

Ohjelman yleistavoitteet on hyväksytty kaupunginhallituksessa 20.4.2015. Toimintaperiaatteet ja toimenpiteet on hyväksytty ohjeellisina.

Kannen kuva: A. ja E. Ylönen

Sanastoa ja lyhenteitä

biodiversiteetti	eliökunnan monimuotoisuus
ekosysteemipalvelut	luonnon tarjoamat aineelliset ja aineettomat palvelut
hallittu hoitamattomuus	periaate, jonka mukaan viheralueiden joidenkin osien annetaan olla lähes luonnontilaisia
hulevesi	rakennetuilta alueilta kertyvä sade- ja sulamisvesi
kaavallinen suojele	alueen luonnonarvot turvataan kaavamääräyksellä. Kohteesta ei perusteta luonnonsuojelulain mukaista luonnonsuojelualuetta.
kansallinen kaupunkipuisto	maankäyttö- ja rakennuslaissa määritelty arvokkaiden kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden laaja kokonaisuus, jonka säilyttämiseen ja hoitamiseen kunta on sitoutunut. Kansallinen kaupunkipuisto on perustettu Hämeenlinnaan, Heinolaan, Poriin, Hankoon, Porvooseen ja Turkuun.
luontotyyppi	maa- tai vesialue, jolla on tietynlaiset ympäristöolot sekä luonteenomainen kasvi- ja eläinlajisto
METSO-ohjelma	Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma
Natura 2000 –ohjelma	EU:n luonnonsuojeluohjelma
suojelualuevaraus	alue, joka on kaavassa (asemakaava, yleiskaava, maakuntakaava) osoitettu perustettavaksi luonnonsuojelualueeksi
valuma-alue	alue, jolta vesistö saa vetensä
vieraslaji	laji, joka on levinnyt ihmisen mukana luontaiselta esiintymisalueeltaan uudelle alueelle
yleiskaavavaraus	alue, joka yleiskaavassa on osoitettu SL-merkinnällä ja josta on tarkoitus myöhemmin perustaa luonnonsuojelualue
HEP	Hyvinvoinnin edistämisen palvelualue
KON	Konsernipalvelut
KOP	Kasvun ja oppimisen palvelualue
KYP	Kaupunkiympäristön palvelualue

1. Johdanto

Monimuotoinen luonto ja puhdas ympäristö ovat Kuopion rikkaus, joka lisää asukkaiden viihtyvyyttä ja houkuttelee vierailijoita ja kaupunkiin muuttajia. Luonnonläheinen ja puhdas ympäristö on kirjattu myös yhdeksi Kuopion strategian perusteista.

Luonnon monimuotoisuudella tarkoitetaan elämän koko kirjoa, lajien sisäistä perinnöllistä muunte-
lua, lajien runsautta sekä niiden elinympäristöjen monimuotoisuutta. Maapallon luonnon monimuotoisuus on vähentynyt huomattavasti 1970-luvulta lähtien. WWF:n vuonna 2010 tekemän arvion mukaan monimuotoisuus on huvennut 27 % vuosien 1970 ja 2005 välillä. Euroopan lajeista noin neljänneksen arvioidaan olevan vaarassa kuolla sukupuuttoon.

Luonnon monimuotoisuus ei rajoitu vain luonnon tilaisiin metsiin tai luonnonsuojelualueisiin, vaan monimuotoista luontoa löytyy myös erilaisilta hoidetuilta alueilta talousmetsistä virkistysalueisiin. Oman kokonaisuutensa muodostaa ns. taajama-luonto ihmistoiminnan synnyttämine pienympäristöineen. Ihmiselle monimuotoinen luonto antaa hyvinvointiin, terveyteen ja viihtyisyyteen liittyviä hyötyjä sekä auttaa ihmisen ja luonnon sopeutumista ilmastonmuutokseen.

Monimuotoisuudesta on myös selkeää taloudellista hyötyä. Esimerkiksi Euroopassa voimakkaasti vähentyneen hyönteisten välittämän pölytyksen taloudelliseksi arvoksi on EU:ssa arvioitu 15 miljardia euroa vuodessa.

Luonnon monimuotoisuuden edellytyksenä on, että eri elinympäristöjen väliset yhteydet säilyvät ekologisten verkostojen ja viheralueyhteyksien avulla. Myös luontotyyppien säilymisedellytykset, kuten pienilmasto ja vesitalous, on turvattava.

Tähän monimuotoisuusohjelmaan on koottu tärkeimmät tavoitteet ja toimenpiteet, joiden avulla

kaupunki voi omassa toiminnassaan turvata luonnon monimuotoisuuden säilymisen. Ohjelma myös toteuttaa kuntatasolla monia aihetta koskevia kansallisia ja kansainvälisiä tavoitteita, joita on esitelty lyhyesti myöhemmin.

Monimuotoisuusohjelma on valmisteltu alueellisissa ympäristönsuojelupalveluissa yhteistyössä työryhmän kanssa, johon ovat kuuluneet strategisen maankäytön suunnittelun, kaupunkiympäristön suunnittelupalvelujen, rakentamisen ja kunnossapidon, maaomaisuuden hallintapalvelujen, omatoimisen hyvinvoinnin palvelujen sekä Kuopion Luonnon Ystävien Yhdistyksen edustajat. Ohjelman liitteeseen on koottu yksityismetsien hoidossa noudatettavia hoitosuosituksia yhteistyössä Suomen metsäkeskukseen ja Metsänomistajien liiton edustajien kanssa.

Monimuotoisuusohjelman toimenpiteet ovat ohjeellisia ja ne toteutuvat suureksi osaksi muiden suunnitelmien ja ohjelmien kautta. Toimenpiteet on tarkoitettu otettavaksi huomioon maankäytön suunnittelussa, viheralueiden suunnittelussa ja hoidossa sekä muissa toiminnoissa.

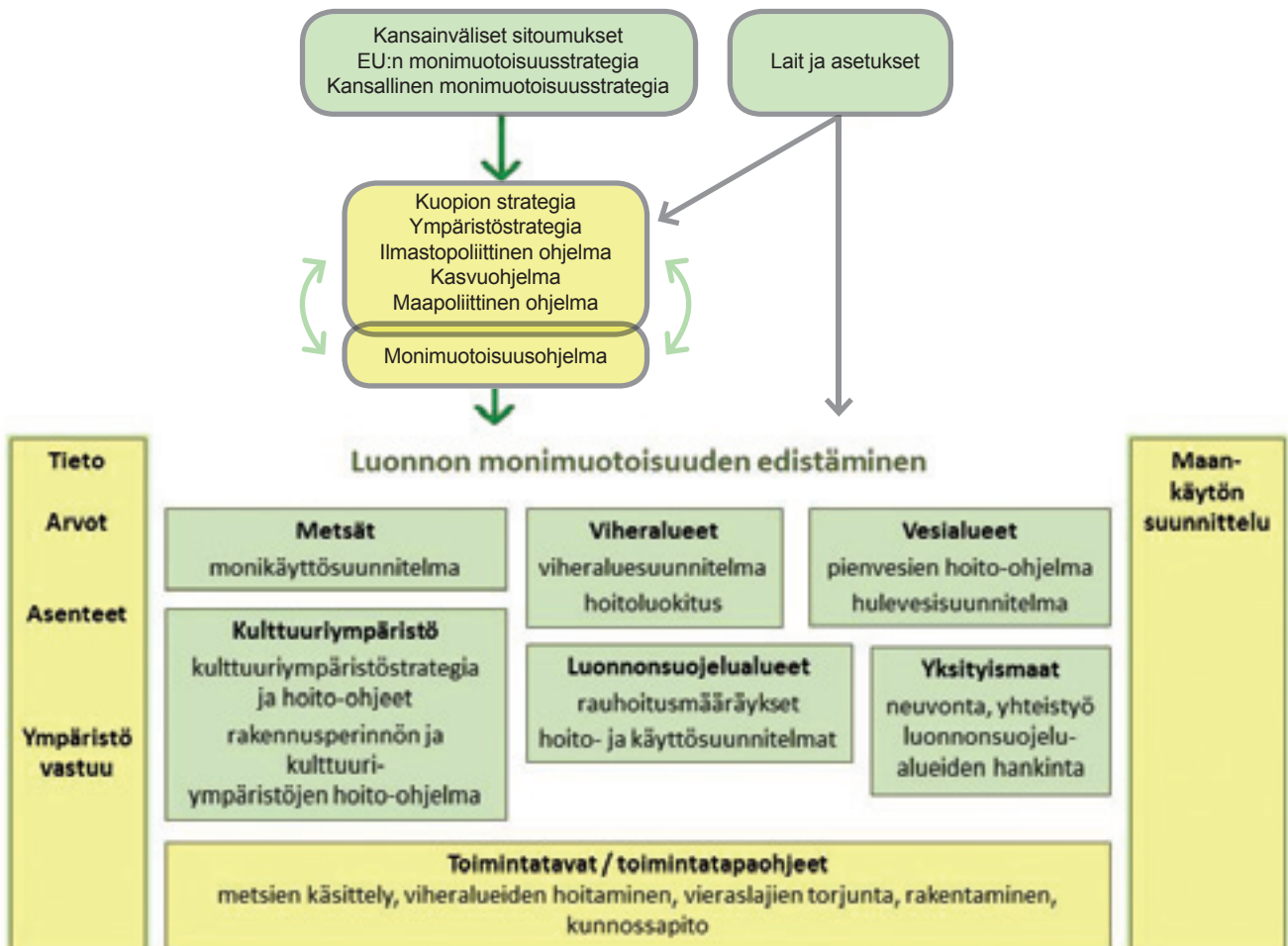
2. Lainsäädäntöä, sopimuksia ja sitoumuksia

Vastuu luonnosta kuuluu Suomen perustuslain mukaan kaikille. Kunnan on kuntalain perusteella pyrittävä edistämään asukkaidensa hyvinvointia sekä kestävää kehitystä alueellaan. Luonnonsuojelulaki puolestaan velvoittaa kunnan edistämään luonnon- ja maisemansuojelua alueellaan. Luonnon monimuotoisuuden ja muiden luonnonarvojen säilyminen sekä ympäristönsuojelu ja ympäristöhaittojen ehkäisy ovat maankäyttö- ja rakennuslain keskeisiä tavoitteita. Myös monissa erityislaeissa (mm. metsälaki, vesilaki ja maa-aineslaki) on merkittäviä säännöksiä luonnonarvojen, maiseman ja monimuotoisuuden huomioon ottamisesta.

Kansainvälisesti Suomea sitovat monet *sopimukset ja suojeluohjelmat*, joilla eliölajeja ja niiden elinympäristöjä pyritään suojelemaan. Suomi allekirjoitti

luonnon monimuotoisuutta koskevan biodiversiteetti-sopimuksen YK:n yleiskokouksessa Rio de Janeirossa vuonna 1992. *Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus* hyväksyttiin Nagoyassa Japanissa vuonna 2010.

Euroopan komissio hyväksyi vuonna 2011 uusimman *luonnon monimuotoisuuden turvaamista koskevan strategian*, joka toteuttaa Nagoyassa hyväksytyjä tavoitteita. EU:n strategian päätavoitteena vuoteen 2020 mennessä on luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen ja ekosysteemipalvelujen heikentymisen pysäyttäminen sekä niiden ennallistaminen mahdollisimman pitkälle. Lisäksi pyritään tehostamaan EU:n toimia, joilla torjutaan koko maailman luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä. Komissio muistuttaa, että luonnon monimuotoisuus on

Kuva 1. Luonnon monimuotoisuuden edistäminen

eräänlainen henkivakuutuksemme, joka tuottaa ravintoa, makeaa vettä ja puhdasta ilmaa, suojaa ja lääkkeitä. Lisäksi saamme luonnosta turvaa luonnonkatastrofeja, tuholaisia ja tauteja vastaan sekä apua ilmaston sääntelemiseen. Strategia sisältää kuusi tavoitetta ja 20 toimenpidettä niiden toteuttamiseksi.

Suomessa hyväksyttiin kolmas *monimuotoisuutta koskeva strategia* valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 2012. Vuosia 2012–2020 koskeva ”Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi” – strategia sekä sitä tukeva toimintaohjelma toteuttavat kansainvälisiä sopimuksia. Strategia sisältää viisi päämäärää ja 20 tavoitetta.

Toimenpideohjelmaan sisältyvät seuraavat kaupunki- ja taajamaluonnon monimuotoisuutta koskevat tavoitteet ja toimenpiteet:

1. Hidastetaan kaupunkien ja taajamien luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä lisäämällä alan tietämystä sekä kehittämällä tätä koskevaa maankäytön suunnittelua ottamaan huomioon luonnon monimuotoisuuden säilyminen.

- | kannustetaan kuntia selvittämään kaupunki- ja taajamaympäristöjen luonnon monimuotoisuuden kannalta merkitykselliset rakentamattomat alueet sekä niihin kohdistuvat uhat ja kehittämään menetelmiä niiden mittaamiseksi
- | edistetään luonnon monimuotoisuuden suojelun kannalta tärkeiden alueiden ja niiden välisten yhteyksien säilymistä ja palautumista kaupunkiympäristöissä sekä yhteydessä ympäröivään asuttuun ja elinvoimaiseen maaseutuun
- | kehitetään kaupunki- ja taajamaympäristöjen suunnittelu- ja hoitoperiaatteita sekä menetelmiä luonnon monimuotoisuuden suojelun näkökulmasta
- | edistetään kaupunkien ja taajamien valuma-aluekohtaisia hulevesiohjelmaa, joilla vähennetään ja hallitaan hulevesiä luonnonmukaisesti (esim. hulevesikosteikot) sekä edistetään luonnon

monimuotoisuutta. Turvataan hulevesiin liittyvän tutkimuksen jatkuvuus.

2. Täydennetään Suomen kansallisten kaupunkipuistojen verkostoa.

Valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 2012 hyväksytyyn *kansallisen vieraslajistrategian* tavoitteena on saada vieraslajien luonnon monimuotoisuudelle aiheuttama uhka hallintaan ja torjutuksi. Vieraslajistrategiaan liittyvä toimenpideohjelma käsittää 16 toimenpidettä, joista osa on esitetty myös kuntien vastuulle. Kuntia koskevat toimenpiteet liittyvät tiedotukseen, kuntalaisten aktivoimiseen, maalla kasvavien vieraslajien haittojen torjuntaan sekä jätiputken hävittämiseen.

3. Nykytilanne Kuopiossa

3.1 Kuopion luonto

Kuopion luonto on hyvin rikas ja monipuolinen, mikä luo hyvät lähtökohdat monimuotoisuuden vaalimiselle. Luonnon monimuotoisuuden perusta on voimakkaassa topografiassa sekä maaperän ravinteisuuden vaihtelussa. Kuopioon sijoittuu suurin osa Pohjois-Savon lehtokeskuksesta, jonka ydinalueilla (Kuopionniemi, Kinahmin selänne) on runsaasti reheviä lehtoja. Lehtokeskuksen ansiosta täällä menestyvät monet ympäröiviltä alueilta puuttuvat kasvit ja eläimet. Monimuotoisuutta lisää erilaisen vesistöjen runsaus. Kuopionniemen alueella on myös useita luonnonsuojelualueita ja vanhoja virkistymetsiä, jotka ovat turvanneet vanhojen metsien säilymisen asutuksen tuntumassa.

Monet arvokkaat luontokohteet sijaitsevat kaupungin kasvialueiden tuntumassa, mikä on ajoittain aiheuttanut ristiriitoja luonnon säilyttämisen ja muiden käyttöpaineiden välille. Voimakkaan topografian vuoksi Kuopiossa on vähän soita, ja niistäkin suurin osa on ojitettu. Myös vanhaan maatalouteen liittyvät kaskiympäristöt ja maatalousmaisemat ovat häviämässä. Vanhat luonnontilaiset metsät ovat vähentyneet voimakkaasti tehokkaan metsätalouden seurauksena. Suuri osa Kuopion harjualueista on tuhoutunut maa-ainesten oton seurauksena.

Tätä ohjelmaa laatineen työryhmän mielestä monimuotoisuuden kehittämisen painopistealueita

Kuopiossa ovat

- | lehtojen suojelu
- | lettosoiden ja rehevien korprien suojelu
- | vanhojen luonnontilaisten metsien suojelu
- | perinnemaisemien ja kulttuuriympäristöjen suojelu
- | monipuolisten viheralueiden ja viherkäytäväyhteyksien turvaaminen rakennetuilla ja rakennettavilla alueilla
- | taajama-alueiden pienvesien hoito
- | monimuotoisuutta koskevan tiedotuksen ja neuvonnan kehittäminen.

3.2 Monimuotoisuuden edistämiskeinot

Luonnon monimuotoisuus on Kuopiossa pyritty turvaamaan luonnonsuojelun, maankäytön suunnittelun ja viheralueiden hoidon avulla. Kaupunki omistaa lisäksi runsaasti metsiä, mikä on mahdollistanut suojelualueiden perustamisen ja monimuotoisuuden huomioon ottamisen metsänhoidossa.

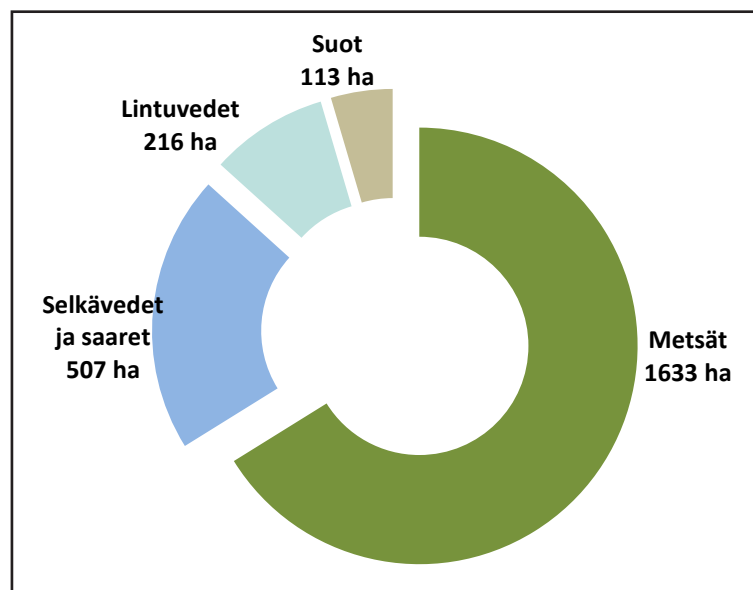
Valtakunnallisten suojeluohjelmien kohteiden yhteispinta-ala on noin 8900 hehtaaria, mistä lähes puolet on vesialueita (taulukko 1). Pinta-alaltaan laajimpia ovat rantojensuojeluohjelman (4844 ha) ja maisemakokonaisuuksia koskevan ohjelman (3107 ha) aluevaraukset. EU:n Natura 2000 –ohjelmaan kuuluu noin 10 845 ha, joka sisältää luonnonsuojelulain, vesilain, maa-aineslain sekä maankäyttö- ja rakennuslain perusteella toteutettavia kohteita. Luonnonsuojelulain nojalla toteutettavat alueet sisältyvät pääosin aikaisempiin suojeluohjelmiin. Valtakunnallisesti arvokkaisiin maisemakokonaisuuksiin kuuluvat Puijo ja Pisa sekä Pohjois-Sänkimäki–Sänkimäki.

Taulukko 1. Valtakunnallisten suojeluohjelmien kohteet Kuopiossa

Ohjelma	Pinta-ala ha	
Vanhojen metsien suojeluohjelmat	353	-
Lintuvesiensuojeluohjelma	229	suurin osa vesialueita
Lehtojensuojeluohjelma	174	-
Soidensuojeluohjelma	200	-
Rantojensuojeluohjelma	4845	3752 ha vesialuetta
Maisemakokonaisuudet	3107	vesi- ja maa-alueita, toteutustapa vaihtelee
Natura 2000-ohjelma	10 845	vesi- ja maa-alueita, toteutustapa vaihtelee

Erilaisten luonnonsuojelualueiden yhteismäärä Kuopion alueella on noin 2470 ha, josta suurin osa on metsämaata (kuva 2.). Luvussa ovat mukana myös valtion luonnonsuojelualueet. Kuopion kaupungin omistamia suojelualueita on noin 580 hehtaaria.

Suojelualueisiin sisältyy suurin osa Natura 2000-ohjelman ja kansallisten ohjelmien aluevarauksista. Ns. vanhan Kuopion alueella on noin 600 ha yleiskaavojen mukaisia suojelualuevarauksia, joita ei ole vielä toteutettu.

Kuva 2. Kuopion luonnonsuojelualueet. Pinta-aloihin sisältyy myös vesialueita.

Arvokkaita luontokohteita on pyritty säilyttämään myös maankäytön suunnittelun keinoin. Jo 1970-luvulla laaditut luontoselvitykset ja niiden pohjalta tehdyt yleiskaavavaraukset ovat turvanneet arvokkaiden luontokohteiden säilymisen erityisesti vanhan Kuopion alueella. Asemakaavoituksessa luonnon monimuotoisuutta on edistetty suojelu-

aluevarausten ja kaavallisen suojelun avulla sekä viheralueyhteyksiä turvaamalla.

Käytännön toimissa suuri merkitys on metsien monikäyttösuunnitelmaan ja puistojen hoitoluokitukseen sisältyvillä periaatteilla ja toimintatapaohjeilla.

4. Yleistavoitteet

Monimuotoisuusohjelman yleistavoitteet toteuttavat muun muassa kansalliseen monimuotoisuusstrategiaan kirjattuja tavoitteita. Yleistavoitteet ohjaavat luonnon monimuotoisuutta koskevaa suunnittelua ja toteutusta.

4.1 Viher- ja virkistysalueverkosto on kattava

Tavoitteena on säilyttää riittävä määrä erityyppisiä luonto- ja viheralueita sekä turvata niiden välisten yhteyksien säilyminen, kehittyminen ja uusien verkoston osien muodostuminen. Tavoitteen toteutuminen edellyttää viheraluesuunnitelman laatimista keskeiselle kaupunkialueelle sekä maaseututaajamien viherverkostojen toimivuuden selvittämistä.

4.2 Arvokkaat luontokohteet säilyvät

Tavoitteena on säilyttää luonnonsuojelullisesti arvokkaat luontokohteet, kuten lehdot, letot sekä vanhat luonnontilaiset ja luonnontilaisen kaltaiset metsät. Luonnonsuojelullisen arvon määrittelyssä voidaan käyttää hyväksi muun muassa METSO-kriteeristön tärkeimpiä osia. Tavoitteen toteutuminen edellyttää luonnon monimuotoisuuden huomioonottamista maankäytönsuunnittelussa ja muissa toiminnoissa. Suojelullisesti arvokkaat luontokohteet säilytetään ja niitä hoidetaan tarvittaessa. Säilyttämisen laajuus ja tavat selvitetään myös metsien ja viheralueiden hoitosuunnittelun yhteydessä.

4.3 Vesialueiden tila sekä niiden luonto- ja virkistysarvot paranevat

Tavoitteena on parantaa erityisesti taajama-alueiden pienten järvien, lampien ja pienvesien tilaa. Tavoitteen toteutuminen edellyttää hulevesien hallintaa, pienvesien huomioonottamista rakentamisessa, aktiivista pienten vesistöjen hoitamista sekä asukkaiden aktivoimista omaehtoiseen hoitotyöhön.

4.4 Lähiluonto, kulttuuriympäristöt ja rakennetut alueet ovat monimuotoisia

Tavoitteena on monimuotoisuuden edistäminen ja säilyttäminen erilaisissa ihmistoiminnan aikaansaamissa ympäristöissä. Monimuotoisuuden edistäminen ja säilyttäminen edellyttävät luonnon ominaispiirteiden tunnistamista ja huomioonottamista yleisten alueiden suunnittelussa ja hoidossa. Viherrakentamisessa monimuotoisuuden lisääminen otetaan yhdeksi lähtökohdaksi. Tavoitetta toteutetaan myös kannustamalla asukkaita omaehtoiseen toimintaan sekä tehostamalla vieraslajien torjuntaa.

4.5 Talous- ja virkistysmetsät ovat monimuotoisia ja monikäyttöisiä

Tavoitteena on, että tärkeät elinympäristöt ja arvokkaat luontokohteet otetaan huomioon talous- ja virkistysmetsien hoidossa. Kaikilla metsäalueilla käytetään hoitomenetelmiä, jotka lisäävät monimuotoisuutta ja monikäyttöisyyttä. Tavoitteen toteutuminen edellyttää, että kaupungin omistamia metsiä hoidetaan monikäyttömetsinä metsäluonnon monimuotoisuus huomioon ottaen.

4.6 Tietoisuus ja vastuu Kuopion luonnon monimuotoisuudesta kasvavat

Tavoitteena on lisätä kaikkien kuopiolaisten tietoisuutta Kuopion luonnon erityispiirteistä, niihin kohdistuvista uhkista sekä siitä, miten jokainen voi edesauttaa luonnon monimuotoisuuden säilymistä ja lisääntymistä omassa elinympäristössään. Tavoitteen toteutuminen edellyttää luonnon monimuotoisuutta koskevan tiedon lisäämistä niin kaupungin omissa toiminnassa kuin asukkaiden keskuudessa.

5. Toimintaperiaatteet ja toimenpiteet

Tavoitteiden toteutuminen edellyttää luonnon monimuotoisuutta edistävien toimintaperiaatteiden noudattamista ja toimenpiteiden toteuttamista. Monet seuraavassa esitetyistä toimintatavoista ovat jo nykyisellään jossain muodossa Kuopiossa käytössä.

5.1 Viher- ja virkistysalueverkosto on kattava

Kuva: Vicente Serra

TOIMENPIDE 1.1

Laaditaan keskeisen kaupunkialueen kattava viheraluesuunnitelma, jolla turvataan laajat yhtenäiset viheralueet ja niiden väliset yhteydet sekä osoitetaan uusien viheryhteyksien tarpeet.

Vastuu: KON/strateginen maankäytön suunnittelu
Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut, kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut, maaomaisuuden hallintapalvelut

Aikataulu: 2014-

Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 1.2

Tarkistetaan viheralueiden hoitoluokitus ja sisällytetään siihen monimuotoisuuden kannalta tärkeitä ns. hallitun hoitamattomuuden alueita ja kehittämis-kohteita.

Vastuu: KYP/kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut, kunnossapidon ja rakentamisen palvelut

Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut

Aikataulu: 2015-

Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 1.3

Selvitetään maaseututaajamien viherverkostojen toimivuus sekä niiden monimuotoisuuden säilyttämistä ja kehittämistä edistävät rakennepiirteet.

Vastuu: KON/strateginen maankäytön suunnittelu, KYP/kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut

Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut

Aikataulu: osayleiskaavojen ja asemakaavojen tarkistusten yhteydessä

Toteutus: virkatyönä

5.2 Arvokkaat luontokohteet säilyvät

Kuva: Ilkka Markkanen

TOIMENPIDE 2.1

Kaavahankkeissa tarkastellaan luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä kaavatyon osana. Arvokkaat luontokohteet, kuten uhanalaisten lajien elinympäristöt ja uhanalaiset luontotyypit osoitetaan kaavoissa suojelualuevarauksin tai luo-merkinnöin.

Vastuu: KON/strateginen maankäytön suunnittelu, KYP/kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut
Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut
Aikataulu: jatkuva
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 2.2

Perustetaan kaupungin sisäiseen käyttöön tarkoitettu paikkatietoon perustuva luontotietojärjestelmä. Lisätään ja ajantasaistetaan tietoa etenkin Kuopion keskeisen kaupunkialueen luontotyypeistä ja lajistosta erillisselvityksin sekä olemassa olevia aineistoja paremmin hyödyntäen.

Vastuu: KYP/ ympäristö- ja rakennusvalvontapalvelut
Yhteistyötahot: HEP/luonnontieteellinen museo, KYP/ maaomaisuuden hallintapalvelut
Aikataulu: jatkuva
Toteutus: virkatyönä ja ostopalveluna

TOIMENPIDE 2.3

Arvokkaita luontokohteita hoidetaan tarvittaessa. Hoidossa otetaan huomioon arvokkaiden luontotyyppien ominaispiirteet ja lajiston säilyminen sekä alueen pääkäyttötarkoitus.

Vastuu: KYP/rakentamisen ja kunnossapidon palvelut
Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut ja maaomaisuuden hallintapalvelut
Aikataulu: jatkuva
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 2.4

Liikkumista ja virkistyskäyttöä ohjataan rakenteiden ja opasteiden avulla siten, että herkkien luontokohteiden kulutus paine pienenee.

Vastuu: HEP/omatoimisen hyvinvoinnin palvelut
Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut, maaomaisuuden hallintapalvelut ja kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut
Aikataulu: jatkuva
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 2.5

Kaupungin mailla sijaitsevat kaavojen mukaiset luonnonsuojelualuevaraukset suojellaan rauhoituspäätöksin tai maanvaihdoon. METSO-kartoituksissa esille tulevia kohteita suojellaan tai myydään/vaihdetaan metsien monikäyttösuunnitelman hyväksymisen yhteydessä päätettävässä laajuudessa ja tavalla.

Vastuu: KYP/maaomaisuuden hallintapalvelut
Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut
Aikataulu: metsien monikäyttösuunnitelman käsittelyn yhteydessä ja jatkuva
Toteutus: virkatyönä

5.3 Vesialueiden tila sekä niiden luonto- ja virkistysarvot paranevat

Kuva: Soile Nevalainen

TOIMENPIDE 3.1

Laaditaan hulevesiohjelma.

Vastuu: KON/strateginen maankäytön suunnittelu
Yhteistyötahot: KYP/kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut, ympäristönsuojelupalvelut, rakentamisen ja kunnossapidon palvelut, Kuopion Vesi
Aikataulu: 2015-
Toteutus: virkatyönä /ostopalveluna

TOIMENPIDE 3.2

Hulevesien käsittelyratkaisut toteutetaan hyvissä ajoin ennen rakentamisen aloittamista.

Vastuu: KYP/kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut sekä rakentamisen ja kunnossapidon palvelut
Yhteistyötahot:
Aikataulu: jatkuva
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 3.3

Maankäytön suunnittelussa kiinnitetään erityistä huomiota pienten vesien valuma-alueisiin ja tarvittaviin suojavyöhykkeisiin.

Vastuu: KON/strateginen maankäytön suunnittelu, KYP/kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut
Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut, kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut, maaomaisuuden hallintapalvelut
Aikataulu: jatkuva
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 3.4

Keskeisen kaupunkialueen pienvedet (lähteet, tihkupinnat, norot) kartoitetaan. Pienvesien luonnontilan säilymistä ja palautumista edistetään.

Vastuu: KYP/ympäristönsuojelupalvelut, kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut
Yhteistyötahot: KYP/rakentamisen ja kunnossapidon palvelut, KON/strateginen maankäytön suunnittelu
Aikataulu: 2014-
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 3.5

Rakentamista ja rakentajia ohjataan siten, että rakentamisella ei vaaranneta arvokkaita pienvesikohteita.

Vastuu: KYP/rakennusvalvontapalvelut
Yhteistyötahot:
Aikataulu: jatkuva
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 3.6

Pienvesien hoito- ja kunnostusohjelma päivitetään viiden vuoden välin. Hoito- ja kunnostustoimet toteutetaan hyväksytyin ohjelman mukaisesti.

Vastuu: KYP/maaomaisuuden hallintapalvelut
Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut, kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut ja rakentamisen ja kunnossapidon palvelut
Aikataulu: päivitys 2018, toteutus jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä ja ostopalveluna

TOIMENPIDE 3.7

Omaehtoista pienimuotoista vesialueiden kunnostusta tuetaan talkoorahan avulla.

Vastuu: KYP/rakentamisen ja kunnossapidon palvelut

Yhteistyötahot:

Aikataulu: jatkuvaa

Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 3.8

Järvitaimenkannan elpymistä edistetään. Istutuksissa pyritään käyttämään Vuoksen järvitaimenkantaa.

Vastuu: KYP/maaomaisuuden hallintapalvelut
Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut ja kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut
Aikataulu: jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä.

5.4 Lähiluonto, kulttuuriympäristöt ja rakennetut alueet ovat monimuotoisia

Kuva: Vicente Serra

TOIMENPIDE 4.1

Monimuotoisuus ja alkuperäinen lajisto otetaan aiempaa paremmin huomioon lähiluonnon hoidossa ja hoidon suunnittelussa. Aluevarauksissa otetaan huomioon luonnon monimuotoisuus sekä alueiden rakennettavuus ja hoidettavuus.

Vastuu: KYP/ kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut, rakentamisen ja kunnossapidon palvelut
Yhteistyötahot: KYP/maaomaisuuden hallintapalvelut
Aikataulu: jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 4.2

Lähiluonnon hoidossa suositaan erityiskohteita, kuten kulttuuriympäristöjä ja niiden jäänteitä sekä erilaisia luonnonmuodostumia. Monimuotoisuus otetaan huomioon suojaviheralueiden, rantojen ja muiden reunavyöhykkeiden hoidossa.

Vastuu: KYP/rakentamisen ja kunnossapidon palvelut, KYP/maaomaisuuden hallintapalvelut
Yhteistyötahot: KYP/kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut
Aikataulu: jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 4.3

Parannetaan taajama- ja lähiluonnosta sekä niitä koskevista hoitotoimista tiedottamista.

Vastuu: KYP/ympäristönsuojelupalvelut, HEP/luonnontieteellinen museo
Yhteistyötahot: KYP/maaomaisuuden hallintapalvelut, rakentamisen ja kunnossapidon palvelut
Aikataulu: jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 4.4

Kyläyhdistyksiä, kaupunkilaisia ja maanomistajia kannustetaan osallistumaan perinneympäristöjen hoitoon ja hoidon suunnitteluun sekä vieraslajien torjuntaan muun muassa talkooavustuksin.

Vastuu: KYP/rakentamisen ja kunnossapidon palvelut, ympäristönsuojelupalvelut
Yhteistyötahot:
Aikataulu: jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 4.5

Vieraslajien esiintymistä kerätään tietoa ja niiden aiheuttamista haitoista tiedotetaan. Vieraslajihavainnot kerätään keskitetysti kaupungin sisäiseen luontotietojärjestelmään (vrt. toimenpide 2.2)

Vastuu: KYP/ympäristönsuojelupalvelut, HEP/luonnontieteellinen museo
Yhteistyötahot: KYP/rakentamisen ja kunnossapidon palvelut, maaomaisuuden hallintapalvelut
Aikataulu: jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 4.6

Vieraslajien torjuntaa tehostetaan erityisesti luonnonsuojelualueilla ja niiden läheisyydessä.

Vastuu: KYP/ympäristönsuojelupalvelut, rakentamisen ja kunnossapidon palvelut
Yhteistyötahot:
Aikataulu: jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 4.7

Vieraslajien leviämistä maa-ainesten mukana ehkäistään.

Vastuu: KYP/rakentamisen ja kunnossapidon palvelut
Yhteistyötahot: KYP/kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut
Aikataulu: jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä

5.5 Talous- ja virkistysmetsät ovat monimuotoisia ja monikäyttöisiä

Kuva: Jouni Hoffrén

TOIMENPIDE 5.1

Kaupungin metsissä jatketaan monikäyttöön pohjautuvaa metsienhoitoa, jossa monimuotoisuus on tärkeällä sijalla hoitotoimista ja kehittämistarpeista päätettäessä.

Vastuu: KYP/maaomaisuuden hallintapalvelut
Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut
Aikataulu: jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 5.2

Kaupungin metsissä tehtävistä monimuotoisuuden lisäämiseen tähtäävistä toimista tiedotetaan.

Vastuu: KYP/maaomaisuuden hallintapalvelut
Yhteistyötahot: KYP/ympäristönsuojelupalvelut
Aikataulu: jatkuvaa
Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 5.3

Kaupunki osallistuu metsäluonnon monimuotoisuuden säilymiseen tähtäävien toteutus- ja rahoitusohjelmien markkinointiin.

Vastuu: KYP/ympäristönsuojelupalvelut,
Yhteistyötahot: KYP/maaomaisuuden hallintapalvelut

Aikataulu: jatkuvaa

Toteutus: virkatyönä

5.6 Tietoisuus ja vastuu Kuopion luonnon monimuotoisuudesta kasvavat

Kuva: Teppo Tossavainen

TOIMENPIDE 6.1

Kaikessa ympäristön monimuotoisuutta koskevassa päätöksenteossa ja päätösten valmistelussa käytetään avointa ja osallistavaa toimintatapaa yhteistyössä asukkaiden ja muiden tahojen kanssa.

Vastuu: kaikki vastualueet

Yhteistyötahot:

Aikataulu: jatkuvaa

Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 6.2

Kaupungin sisällä lisätään toimijoiden tietoisuutta luonnon monimuotoisuudesta ja sen merkityksestä.

Vastuu: KYP/ympäristönsuojelupalvelut, HEP/
luonnontieteellinen museo, KOP

Yhteistyötahot:

Aikataulu: jatkuvaa

Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 6.3

Lähiluontoa tehdään tunnetuksi asukkaille yhteistyössä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa.

Vastuu: KYP/ympäristönsuojelupalvelut, HEP/
luonnontieteellinen museo

Yhteistyötahot: KOP

Aikataulu: jatkuvaa

Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 6.4

Lasten, nuorten, vanhusten ja liikuntarajoitteisten mahdollisuuksia käydä luonnossa lisätään.

Vastuu: HEP, KYP/rakentamisen ja kunnossapidon palvelut, kaupunkiympäristön suunnittelupalvelut
Yhteistyötahot: KYP/maaomaisuuden hallintapalvelut

Aikataulu: jatkuvaa

Toteutus: virkatyönä

TOIMENPIDE 6.5

Luonnontieteellisen museon asiantuntemusta, kokoelmia ja näyttelytoimintaa ylläpidetään ja hyödynnetään monimuotoisuuden edistämiseksi.

Vastuu: HEP/luonnontieteellinen museo

Yhteistyötahot:

Aikataulu: jatkuvaa

Toteutus: virkatyönä

6. Vaikutusten arviointi

Monimuotoinen luonto ja hyvät viher- ja virkistysyhteudet lisäävät kaupunkilaisten hyvinvointia ja viihtyvyyttä. Monipuolinen kasvillisuus toimii hiilinieluna ja epäpuhtauksien sitojana. Ohjelman toteuttaminen parantaa myös vesien tilaa sekä maisema- ja kaupunkikuvaa. Monimuotoisuusohjelman toteuttamisesta aiheutuvat kustannukset ovat vähäisiä, ja toimintatapamuutoksilla voidaan joissain tapauksissa saavuttaa säästöjä. Monimuotoinen luonto lisää kaupungin vetovoimaisuutta niin asukkaiden ja matkailijoiden kuin yritystenkin kannalta ja lisää mahdollisuuksia luontomatkailuun liittyvien työpaikkojen syntymiseen.

Liite 1. Monimuotoisuuden edistäminen yksityismetsissä

Metsä- ja ympäristölainsäädäntö määrittävät luonnonhoidon vähimmäistason, jolla metsissä voidaan toimia. Metsien hoidossa ja käytössä on muun muassa turvattava biologisen monimuotoisuuden kannalta tärkeiden elinympäristöjen säilymisedellytykset ja erityisesti suojeltujen lajien esiintymispaikat. Lakien säätämisen vähimmäistason lisäksi metsänomistaja voi tehdä erilaisia toimia luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi.

Vuonna 2014 uudistetun metsälain myötä metsänomistajat voivat hoitaa metsiään entistä monipuolisemmin menetelmin, minkä toivotaan johtavan myös metsäluonnon ja maiseman kannalta parempiin ratkaisuihin.

Metsänhoitosuosituks

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio on laatinut yksityismetsien hoidosta suositukset yhteistyössä metsä-, ympäristö- ja energia-alan toimijoiden kanssa. Monet luonnonhoitoon liittyvät toimenpiteet ovat osa tavanomaista metsänhoitoa, jossa voidaan edistää monimuotoisuudelle tärkeitä rakennepiirteitä, ottaa huomioon luontokohteita ja turvata uhanalaisten lajien esiintymispaikkoja. Myös metsämaiseman hoito, vesiensuojelu ja kulttuuriperintökohteiden säilyminen voidaan ottaa huomioon tavanomaisessa metsänhoidossa. Tapion suosituksiin sisältyy ohjeita myös luonnonhoitoa painottaville metsänomistajille. Lakisäateisiä vaatimuksia lukuun ottamatta metsänomistaja ratkaisee, millaisia luonnonhoitotoimia kulloinkin tehdään.

Monimuotoisuudelle tärkeitä rakennepiirteitä ovat vanhat ja kookkaat puut, järeät lahoppuut sekä lehtipuusekoitus ja paikoittainen alikasvos. Tärkeitä rakennepiirteitä säilytetään ja lisätään muun muassa jättämällä käsittelyalueille säästö-, laho- ja kolopuita, säästämällä tiheikköjä ja alikasvosta sekä suosimalla sekapuustoisuutta kaikissa metsänkasvatuksen vaiheissa.

Luontokohteisiin kuuluvat metsäluonnon arvokkaat elinympäristöt sekä muut huomionarvoiset luontokohteet. Arvokkaita elinympäristöjä ovat luonnonsuojelu- ja metsälaeissa määritellyt kohteet, uhanalaiset luontotyypit ja METSO-ohjelman elinympäristöt. Muita huomionarvoisia kohteita ovat muun muassa pienialaiset kosteikkopainanteet, puustoiset perinneympäristöt ja vaihtumisyöhykkeet. Lainsäädännöllä turvattuja kohteita on käsiteltävä siten, että niiden ominaispiirteet säilyvät. Muilla kohteilla voidaan lisätä monimuotoisuutta tukevia rakennepiirteitä tai ne voidaan rajata käsittelyn ulkopuolella tai palauttaa ennallistamalla takaisin luonnontilaisiksi.

Uhanalaisten ja harvinaistuneiden lajien esiintymisalueet tulisi käsitellä niin, että luonnonhoitotoimet tukevat lajiesiintymän säilymistä. Lainsäädännöllä suojeltujen lajien osalta on noudatettava viranomaisen antamia ohjeita. Vapaaehtoisesti noudatettavia ohjeita on laadittu uhanalaisten kasvien, kovakuoriaisten, sammalien ja jäkälien sekä eräiden lintujen huomioon ottamisesta metsätaloudessa. Esiintymisalueiden turvaaminen edellyttää, että metsäammatillaiset saavat käyttöönsä paikkatiedot uhanalaisten lajien esiintymistä.

Maisemanhoito on tärkeää erityisesti lähi- ja kaukomaisemassa sijaitsevilla käsittelyalueilla. Näkyviä kohteita ovat mäet, vaarat, kallioalueet, rantametsät, saaret, teiden varret ja viljelymaiden reunametsät. Maisemavaikutuksia voidaan vähentää muun muassa hakkuualueiden rajausten, sekapuustoisuuden, säästöpuiden ja suojavyöhykkeiden avulla.

Vesiensuojelu tulee ottaa huomioon aina, kun toimitaan vesistöjen ja pienvesien läheisyydessä tai pohjavesialueella. Vesiensuojelutoimia tarvitaan myös silloin, jos toimenpidealueelta johtaa oja suoraan vesistöihin tai pienvesiin, tai jos hakkuualan yläpuolinen valuma-alue on suuri. Suurimmat vesistökuormituksen riskit ovat kunnostusajituksessa, avohakkuussa, maanmuokkauksessa ja kantojen korjuussa. Vesistökuormitusta voidaan vähentää muun muassa

hyvällä toteutuksella ja erilaisilla vesienkäsittelytoimilla, kuten esimerkiksi suojakaistoilla.

Metsänhoitosuosituksissa annetaan ohjeita myös *kulttuuriperintökohteilla* noudatettavista menettelytavoista. Kulttuuriperintökohteen päälle ei muun muassa tulisi kaataa puita eikä rakentaa ajouria tai puutavaran varastoja. Kohde ja mahdollinen suojalue tulisi rajata maanmuokkauksen ja metsänviljelyn ulkopuolelle.

Sertifiointi ja suojelu

Suomen talousmetsistä noin 95 % on sertifioitu Suomen PEFC-järjestelmän (Programme for the Endorsement of Forest Certification schemes) mukaisesti. FSC-järjestelmä (Forest Stewardship Council) on käytössä osassa metsistämme. Molemmat järjestelmät ovat kansainvälisiä ja niihin liittyy muun muassa luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseen ja kehittämiseen liittyviä vaatimuksia.

Yksityiset metsänomistajat voivat turvata metsiensä monimuotoisuutta vapaaehtoisuuteen perustuvan Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSÖ) avulla. Ohjelmassa lisätään metsäisten suojelualueiden määrää ja tehdään luonnonhoitotöitä talousmetsissä, suojelualueilla ja niiden läheisyydessä. METSÖ-ohjelmalla suojellaan metsiä, jotka ovat luonnonarvoiltaan monipuolisia ja eliölajien elinympäristöinä arvokkaita.

Takakannen kuvat ylhäältä alas: Ilkka Markkanen, Jouni Borgman ja Kalle Ruokolainen

KUOPIO

Kuopion kaupunki
Kaupunkiympäristön palvelualue, alueelliset ympäristönsuojelupalvelut
Suokatu 42, 70100 Kuopio
www.kuopio.fi / ymparisto